

TOSI-TV:N MYÖTÄ EDESSÄ ON Television uudelleen- määrittelyn aika

Viimeksi kuluneiden kymmenen vuoden aikana perinteisen fakta- ja fiktio-ohjelmiston väliin on syntynyt alun perin "todellisuus-tv:ksi" ja myöhemmin "tosi-tv:ksi" ristitty ilmiö, jonka myötä television katsoja on joutunut kohtaamaan kokonaan uuden tavan suhtautua todellisuuteen. Tämän uuden suhtautumistavan olemukseen kuuluu se, että sen sisällä asioiden väitetään olevan totta (siis väitetään, että ollaan faktan alueella), vaikka näin ei välttämättä aina ole (siis vaikka toimitaankin itse asiassa fiktion alueella). Tosi-tv-ilmioistä on tullut viime vuosina niin suosittu, että tätä kirjoitettaessa lehdissä ennakoidaan jopa omien televisiokanavien syntymistä tämän ilmiön ympärille (AL 22.08.2004).

Lähtökohtaisesti tosi-tv-ilmio ammentaa voimansa television ohjelmistojen määrän kasvusta sekä taloudellisen voiton tavoittelusta televisio-ohjelmien ja -ohjelmistojen avulla. Tosi-tv:tä määrittävät ensisijaisesti ohjelma-aika ja raha. Television kaikkialla läsnä oleva luonne kuluttaa suuria määriä materiaalia. Tässä kulutuksessa tosi-tv:llä on tilausta. Kamppailua käydään siitä, kuka keksii uusia entistä attraktiivisemmin paketoituja ja entistä myyvämpiä muotoja ympäröivästä todellisuudesta reväistylle materiaalille. Tavoitteena ei ole jakaa tietoa, vaan lisätä kulutusta.

Tosi-tv-ohjelmat palvelevat hyvin toimintaa, jonka tehtävänä on "kasvattaa yhtiön arvoa", minkä esimerkiksi Swelcomin kehityspäällikkö Marcus Wiklund (2004) on määritellyt kaupallisen sähköisen viestinnän toimijoiden tavoitteeksi. Kaupallisten kanavien on suhteellisen helppoa saada tosi-tv-ohjelmilla kohtuullisin hinnoin niin sanotusti "oikeanlaista" yleisöä kanavilleen. Nämä ohjelmat räätälöidään kaikkein kuluttavimmalle yleisölle, joka on iässä, jolloin estrogeeni- ja testosteronituotanto on maksimissaan, kuten Seppo Niemelä (2004) on puolestaan todennut. Samalla kun näillä ohjelmilla haalitaan maksukykyistä yleisöä ruudun ääreen, niillä voidaan myös hyvin tukea samaan mediakonserniin kuuluvan ilta-päivälehden levikkiä. Meillä Suomessakin tämä yhteys on selvä, vaikka se taktisista syistä kiistettäisiinkin.

Nyt valtavirtana näyttäytyvässä tosi-tv:ssä faktan ja fiktion, kertomuksen ja esillepanon, tarinankerronnan ja raportoinnin välillä olevat rajat hämärtyvät. Kuten Bill Nichols (2001) on todennut, kuka tai mikä tahansa voidaan irrottaa historiallisesta taustastaan ja kierrättää tässä televisuaalisessa maailmassa. Aina näissä ohjelmissa ei enää edes pelkäästään lavasteta todellisuutta, vaan luodaan illuusio jostakin toisenlaisesta todellisuudesta, johon katsoja kutsutaan mukaan ohjelmiin osallistuvien henkilöiden kautta. Tärkeintä on silmän ja mielen lume. Näin eteemme konstruoidaan uusi todellisuus, jota voidaan hyvin perusteiden kutsua *lumetodellisuudeksi* (Härkönen 2004).

Tosi-tv on löytänyt paikkansa kovenevan kilpailun tv-markkinoilta. Samalla se on korvannut saippuasarjat huonon television symbolina ja koko ilmiö on alettu mieltää enemmän tai vähemmän koko television ongelmaksi, televisio-ohjelmistoa rapauttavaksi tekijäksi. Tosi-tv:n menestystä ei ole hidastanut edes se, että suuri, kaupallisesti vähemmän kiinnostava yleisö torjuu koko ilmiön (Jääsaari 2004). Tosi-tv-ohjelmat eivät kuitenkaan ole ongelma sinänsä, vaan ongelma on juuri se, minkälaista todellisuutta nämä ohjelmat esittävät. Tähän mennessä ne ovat pääsääntöisesti esittäneet sellaista todellisuutta, jolla on varsin vähän tekemistä oikean todellisuuden kanssa. Näin tosi-tv-ohjelmat ovat itse syöneet pohjaa itseltään ja koko televisiolta. Siksi tosi-tv-ohjelmia pidetään roskana eikä niillä nähdä olevan yleisesti aidosti oikeutettua moraalista perustaa. Kuitenkin tosi-tv:tä voitaisiin kehittää myös eettisen tarkastelun kestävä ohjelmiston suuntaan.

Mikä lopulta on tosi-tv:tä?

Ilmiönä todellisuus-tv (real life programming) tai tosi-tv (reality TV) on suhteellisen vaikea määrittellä, vaikka sitä on tutkittu varsin paljon (esim. Hietala 2000; Aslama 2002; Murray & Ouellette [toim.] 2004). Tosi-tv:n juuret ulottuvat kauas radion maailmaan (ks. Hietala 2000). Nykyisin näyttää siltä, että tosi-tv-ohjelmilla ei ole mitään rajoja. Niissä voi tehdä mitä vain. Ehkä kärkevimpiä esimerkkejä ovat maailmalla tuotetut erilaiset muuttumis- eli itsensä leikkauttamisohjelmat. Tuoreimpana uutuuutena tällä alueella kerrotaan ohjelmasarjasta, jossa kilpaillaan siitä, kuka saa tartutetuksi itseensä suurimman määrän erilaisia tauteja.

Vaikka meillä jokaisella on jonkinlainen käsitys tosi-tv:stä, on kuitenkin aika vaikea erottaa, mitkä televisio-ohjelmat tulisi lukea tosi-tv:hen kuuluviksi ja mitkä jättää sen ulkopuolelle. Eräs tapa lähestyä tätä ongelmaa on yrittää ryhmitellä tosi-tv-ohjelmia eri kategorioihin. Esimerkiksi Veijo Hietalan (2000) mukaan tosi-tv-ohjelmat voidaan luokitella neljään eri alakategoriaan. Nämä kategoriat ovat piilokameraohjelmat, paikan päällä taltioinnit, rekonstruktiot sekä lavastettu todellisuus.

Näihin kaikkiin neljään alakategoriaan kuuluvia ohjelmia on esitetty myös Suomessa. Piilokameratyypisistä ohjelmista on nähty perinteisten piilokameraohjelmien sekä kotivideo-ohjelmien lisäksi mm. valvontakameroiden nauhoituksiin perustuvia "maailman hurjimpia poliisivideoita" tai Amerikan tyhmiä rikollisia esitteleviä ohjelmia. Meillä esitetyistä paikan päällä taltioinneista näkyvin lienee *Lain nimessä (Cops)* -ohjelmasarja. Rekonstruktioista tunnetuin lienee *Hälytys 911 (Rescue 911)* -ohjelmasarja, jota esitettiin meillä viime vuosikymmenen alkupuolella.

Ohjelmista, joissa todellisuus syntyy siitä, että kamera tuodaan lavastettuun tositalanteeseen, voidaan mainita ainakin eurooppalainen *Big Brother* -niminen tirkistely- ja ihmiskoeformaatti, amerikkalainen *The Osbornes* sekä kotimaisista tuotannoista *The McCoys Show*. On hämmästyttävää, että ensimmäiset tämän ohjelmatyypin kokeilut tehtiin Suomessa itse asiassa julkisen palvelun television puolella. Yleisradion TV1 lähetti jo 1970-luvulla *Aikapommi*-nimisen ohjelman, jossa seurattiin suljettuun tilaan koottujen henkilöiden käyttäytymismuutoksia useamman päivän ajan. Myös TV2:lla oli vuonna 1996 ohimenevästi tuotannossaan *Heartmix* -ohjelmasarja, joka voidaan sijoittaa tähän kategoriaan. Ohjelmassa joukko suomalaisia nuoria oli koottu San Franciscossa samaan huoneistoon, jossa heidän elämänsä seurattiin televisiokameran kautta. Esitysajankohtansa ilmas-
tossa *Heartmix* oli täydellinen floppi, se sai murska-arvostelut ja ohjelmasarja lopetettiin kesken.

Sisältö ratkaisee

Jos piilokameraohjelmiin, paikan päällä taltiointeihin, rekonstruktioihin sekä todellisuuden lavastuksiin lisätään vielä seikkailuohjelmat (*Suuri Seikkailu, Robinson, Pelkokerroin, FarOut, Saari*), parisuhdeohjelmat (*Unelmien poikamies, Miljonääri Jussi*) sekä elämäntyyliohjelmat (*Kodin kääntöpiiri*), saadaan kokoon jokseenkin kattava keitos tosi-tv-ilmion kategorisoinniksi. Pelkkä tosi-tv-ohjelmien jaottelu eri ryhmiin ei kuitenkaan johda pitkälle. Siksi tulisikin pyrkiä katsomalla tarkemmin erilaisten tosi-tv-ohjelmien ja ohjelmasarjojen sisältöjä ja pyrkiä etsimään sitä kautta yhteisiä nimittäviä tekijöitä näille formaateille.

Tästä näkökulmasta tosi-tv:n nimittäväksi tekijäksi asettuu ennen muuta "katsoja". Katsoja on kirjoitettu tietoisesti lainausmerkkeihin, koska kysymys ei ole tässä katsojasta siinä mielessä, kuin olemme sanan tottuneet ymmärtämään. Katsoja on se henkilö, joka seuraa televisio-ohjelmaa. "Katsoja" lainausmerkeissä taas on se henkilö, joka on tuotu ikään kuin katsojan edustajana televisioruutuun paljastamaan jotakin itsestään kotiin jääneiden katsojien silmien edessä tai tekemään jotakin poikkeavaa katsojien puolesta. "Katsoja" ei käyttäydy tosi-tv:ssä niin kuin katsoja, vaan niin kuin ohjelman tekijät haluavat hänen ohjelmassa käyttäytyvän. Hänen täytyy kuitenkin esittää katsojan roolia. Tämän logiikan voima havaittiin aikoinaan jo Yleisradion *Kansalaisen tietolaari* -ohjelmissa, joissa "katsojina" esiintyville yleisöyksyille annettiin vähintäänkin osittain valmiit kysymykset käteen ruudussa lausuttaviksi.

"Katsojien" tekemisistä tai heidän läsnäolostaan ohjelmassa muodostuu tosi-tv-ohjelman perussisältö. Kysymys on ainakin jossakin määrin samasta ilmiöstä, joka tekee radion puhelinlankaohjelmista suosittuja. Niissäkin kuuntelija tuodaan "kuuntelijana" osaksi ohjelmaa. "Kuuntelija" edustaa kuuntelijoita. Kilpailu tosi-tv-ohjelmilla tapahtuu tässä "katsojakontekstissa" nykyisin rohkeuden akselilla. Se, joka uskaltaa laittaa "katsojan" tekemään rohkeimpia, vaarallisimpia, vastenmielisiä, seksistisimpiä tai kuvottavimpia asioita, voi odottaa tuotantopanokselleen parasta vastinetta. Tässä luotetaan varsinaiselle katsojalle annetun tirkistelymahdollisuuden voimaan, asiaan, joka vielä vanhoissa kotimaisissa elokuvissa asetettiin Sentraali-Santran muodossa naurunalaiseksi. Näiden ohjelmien kohdalla luotetaan siihen, että toisen tekemisiä halutaan aina seurata, vaikka ohjelman sisältö sinällään tuomittaisiinkin huonoksi, ala-arvoiseksi tai jopa sosiaalipornoksi.

Näin tosi-tv tekee arjesta ja elämästä spektaakkelia (vrt. Hietala 2000). Tosi-tv:n yleisimpänä tarkoituksena on kutsua katsoja subjektiiviseksi kokijaksi "katsojan" tilanteisiin. Näin tosi-tv:stä syntyy ohjelmien pakkausmuoto, jonka suojissa voidaan tunkeutua yhä syvemmälle yksilöllisen minuuden, ruumiillisen koskemattomuuden ja sisäisen loukkaamattomuuden alueelle. Tällaisena ohjelmien pakkausmuotona tosi-tv istuu hyvin siihen diskurssiin, jossa etenkin nuoret yleisösegmentit ratkaisevat television käyttönsä. Näin tosi-tv:llä vaikutetaan myös siihen, miten television katselu jakaantuu kokonaisuutena.

Jos "katsojan" rooli on yksi tosi-tv:tä nimittävä tekijä, toinen on nykyhetki. Tosi-tv:n illuusion kuuluu antaa katsojalle vaikutelma, että tätä eletään nyt ja tässä ja että juuri nyt katsojalla on mahdollisuus osallistua ohjelmassa mukana olevien "katsojien" ratkaisuihin. Kuten Veijo Hietala ja Ari Honka-Hallila (1992) ovat todenneet, television pysyvä läsnäolo arkikokemuksessa muokkaa sen kerronnan modukseksi ikuisen nykyisyyden, "tämä tapahtuu nyt". Yksityisyys alistuu julkiselle ja mennyt nykyisyydelle. Näin asiat voidaan irrottaa ajasta ja samalla käyttää surutta tavallisen ihmisen iloja, suruja ja ongelmia viihdyttämiseen.

Tarkempi tutkimus saattaisi paljastaa jonkinlaisen yhteyden myös eräiden vii-meaikaisten dokumenttiohjelmiksi luokiteltujen elokuvien ja tosi-tv-ohjelmien suosion välillä. Esimerkiksi elokuvassa *Fahrenheit 9/11* Michael Monroe on tehnyt itsestään "katsojan", joka osallistuu elokuvaa seuraavan henkilön puolesta tapahtumiin ja ottaa myös niihin kantaa.

Television uusjako

Tosi-tv on ilmiönä niin mittava, että sitä ei voida yksinkertaisesti sivuuttaa. Televisiossa kamppailua katsojista käydään kärjistetysti tosi-tv:n ympärillä. Erityisesti nuorten aikuisten keskuudessa median valinta tapahtuu pääsääntöisesti niin sanotussa kaupallisessa diskurssissa, jossa monipuolisen tarjonnan ja sananvapauden tavoitteet yhdistetään vapaaseen kilpailuun ja kuluttajan valinnanvapauteen – ja jossa julkisen palvelun ja yleisen edun kaltaiset käsitteet näyttävät epäilyttävän epämääräisiltä. Siinä missä vanhempi sukupolvi ratkaisee suhteensa mediaan enemmän tai vähemmän rationaalisesti, tämä sukupolvi käsittelee sitä valinnan, nautinnon ja tarpeiden tyydyttämisen kontekstissa, mihin julkinen palvelu istuu huonosti (Karpinen 2004; ks. myös Vanhatalo 2004). Tähän diskurssiin tosi-tv istuu hyvin.

Formaattikokoelmana tai tyylilajina tosi-tv (genrenä sitä ei voitane pitää) ei sinällään voi olla tuomittava. Parhaimmillaan tosi-tv voi tuoda arjen oikein televisioon. Kun kaikki tosi-tv:n nimissä tuotettu ja keksitty ei ole yleisesti hyväksyttävää, syntyy dilemma, johon koko televisio joutuu ottamaan kantaa. Tässä dilemmassa vastakkaisiin suuntiin vetävinä voimina ovat television uskottavuus, jota erityisesti julkisen palvelun television tulee puolustaa, sekä toisaalta merkittävät katsojaluvut ja raha.

Tältä akselilta itse kukin televisioyhtiö ja televisiotoimija joutuu etsimään paikansa. Televisiokanavat joutuvat ottamaan kantaa siihen, mikä on niiden suhde toisaalta *todellisuuteen* ja toisaalta *lumetodellisuuteen*. Ne joutuvat ratkaisemaan, minkälaisen tosi-tv:n ne hyväksyvät ohjelmapolitiikkansa piiriin. Tämä koskee niin julkisen palvelun televisiota kuin kaupallista televisiotaakin. Todennäköistä on, että tosi-tv:stä tulee näin lähiaikoina televisiomme ohjelmistoja näkyvimmin määrittävä ilmiö.

Julkisen palvelun televisio joutuu ottamaan kantaa siihen, minkälaisen tosi-tv-ohjelmiston voidaan katsoa toteuttavan julkisen palvelun tehtävää. Se joutuu pohtimaan, miten se voisi julkisen palvelun tehtävässään hyödyntää tosi-tv:n konsepteja. Miten julkisen palvelun televisio voisi hyötyä tosi-tv-buumista tinkimättä kuitenkaan ohjelmapolitiikkansa perusteista? Miten julkinen palvelu voisi siirtää katsojan "katsojaksi" niin, ettei se samalla siirry itse pois oman toimeksiantonsa piiristä ja yhteiskuntavastuullisen toiminnan alueelta?

Hyviä esimerkkejä siitä, että tässä voidaan myös onnistua, on olemassa. Julkisen palvelun televisio on kehittänyt menestyksekkäitä tosi-tv:n piiriin luettavia ohjelmakonsepteja (mm. eurooppalainen *Aikamatka*, NRK:n *Super seniorit*, BBC:n *Driving School*). Mutta täydellistä vastausta kysymykseen ei ole vielä valmiina. Se ainakin on ilmeistä, että julkisen palvelun television täytyy hyväksyä tulevaisuudessa tosi-tv-tyyppisiä ohjelmia entistä enemmän kanavilleen. Toisaalta selvää myös lienee, että julkisen palvelun televisio ei voi ottaa kanavilleen vaikkapa tosi-tv:tä iltapäivälehtien lööppejä aiheuttavasta entisestä urheilijasta. Tällaiseen kilpailuun katsojista julkisen palvelun televisiolla ei ole varaa.

Merkkejä julkisen palvelun toimijoiden tosi-tv-pohdinnasta näkyy myös julkisuudessa. Tätä kirjoitettaessa Britannian julkisen palvelun yleisradioyhtiö BBC on kertonut (*HS* 2004) suunnittelevansa tosi-tv-ohjelmaa kansainvälisestä humanitaa-

risesta avustustyöstä. Suunnitellussa *Forces for Good* (Hyvät voimat) -ohjelmassa entiset armeijan erikoisjoukkojen sotilaat kilpailisivat, kuka on paras ruoka-avun jakamisessa, kyläkoulun rakentamisessa, kaivon poraamisessa ja muissa apujärjestöjen perinteisimmissä tehtävissä. Ohjelma olisi tarkoitus kuvata Kosovon, Angolan ja Afganistanin kaltaisissa paikoissa, ja sen tuottaisi BBC:n viihdetoimitus. Perinteiset avustusjärjestöt ovat suhtautuneet ohjelmaan nihkeästi yhtä vähemmän tunnettua avustusjärjestöä lukuun ottamatta.

Järjestöjen mukaan ohjelma unohtaa avustustyön eettiset lähtökohdat, pelkistää kehitysapuhankkeiden monimutkaisen todellisuuden ulkomaalaisten johtamiksi yksinkertaisiksi rakennushankkeiksi ja ennen muuta sekoittaa sotilaiden ja avustustyöntekijöiden roolit. Humanitaaristen järjestöjen periaatteisiin kuuluu pysyä erillään sotilaallisista ja poliittisista vaikuttimista, jotta avunsaajat valittaisiin vain avuntarpeen perusteella. Toisaalta armeijasta ja politiikasta irtisanoutumisen tehtävänä on suojella kriisialueilla työskenteleviä työntekijöitä.

Tässä keskustelussa näkyy hyvin juuri se dilemma, jonka julkisen palvelun televisio joutuu tosi-tv:n osalta kohtaamaan. Keskustelu viittaa siihen, että julkisen palvelun televisiolle ei ole niinkään tärkeää se, että se kykenee artikuloimaan julkisen palvelun paremmuutta suhteessa kaupalliseen tarjontaan vaan se, että se kykenee yleensä artikuloimaan julkisen palvelun yleishyödyllisyyden ja oikeutuksen uskottavasti myös uusien ohjelmaformaattien kautta. Julkisen palvelun televisiolle ei voi riittää se, että ohjelma on kiinnostava, vaan sillä täytyy olla myös merkitystä. Toisaalta julkisen palvelun television ongelma saattaa olla juuri se, miten se katsojan ymmärtää.

Julkisen palvelun television on kyettävä tavoittamaan myös nuoret katsojasegmentit. Tässä tosi-tv saattaa olla ihan hyvä keino. Kuitenkin nuorissa yleisösegmenteissä ajatuskin siitä, että normatiiviset odotukset voitaisiin palauttaa johonkin yleisesti hyväksyttävään yleisen edun määritelmään, on lähes mahdoton, kuten Juha-Pekka Vanhatalo (2004) toteaa. Nuorten aikuisten ja ikääntyvien aikuisten välistä mediarajaa näyttävät määrittävän paljon syvemmät kuin vain ikäkaudesta tai elämäntilanteesta johtuvat asiat. Uudella nuorten aikuisten sukupolvella tuntuu olevan omat vanhemman aikuisväestön käsityksistä poikkeavat normatiiviset arvot ja odotukset. Kun näin on, voidaan olettaa, että tosi-tv edellyttää julkisen palvelun televisiolta ainakin jossakin määrin uudenlaista tapaa ymmärtää katsoja (taustaa esim. Hill 2001).

Kuten Britannian avustusohjelmaesimerkki hyvin osoittaa, julkisen palvelun television on pystyttävä tulevaisuudessa myös artikuloimaan oma ohjelmapoliittinen linjansa entistä paremmin. Tosi-tv-tyyppisten formaattien artikulointi julkisen palvelun piiriin edellyttää erityisiä premissejä, joista täytyy olla tämän tyyppisiä ohjelmapoliittisia ratkaisuja tehtäessä erityisen hyvin selvillä.

Kaksi televisiota

Tosi-tv:n myötä meille tulee kaiken todennäköisyyden mukaan syntymään toisaalta omista premisseistään olemassaolonsa määrittelevä ja yhä perinteisen uskottavuuskäsityksen kautta olemassaolonsa artikuloiva televisio ja toisaalta yhä rohkeampiin tosi-tv-formaatteihin valmiina oleva televisio. Aika tulee näyttämään, mihin näiden kahden puolen välinen raja syntyy. Aika tulee näyttämään myös sen, onko tämä raja sama kuin julkisen palvelun television ja kaupallisen television välinen raja.

Pitkälle vietyinä tosi-tv syö minkä tahansa kanavan – myös kaupallisen – uskottavuutta ja asemaa yhteiskunnassa. Erilaisten tosi-tv-formaattien ympäröimät uutiset sarjafilmeillä höystettynä eivät voi riittää minkään vakavasti otettavan tele-

visiokanavan ohjelmapoliittiseksi ratkaisuksi. Tästä näkökulmasta myös kaupallisen television täytyy tietää, missä kulkevat sen tosi-tv:n rajat ja kuinka pitkälle se voi omien tosi-tv-ratkaisujensa kanssa lopulta mennä menettämättä omaa vakavasti otettavuuttaan. Tässä on kysymys sekä määrästä että laadusta – myös Suomessa.

Kokonaisuutena tosi-tv-problematiikassa on kysymys merkittävältä osin myös koko television roolista tulevaisuudessa: Säilyykö televisiolla jonkinlainen perinteinen tiedotusvälineen rooli, vai muuttuuko se lopulta pelkäksi viihdevälineeksi?

Kirjallisuus

- AL (22.08.2004)
TV-kisan palkintona oikeusapua laittomille maahanmuuttajille Yhdysvalloissa. Tosi-tv: Tavallisten ihmisten seikkailut kiinnostavat niin paljon, että niille puuhataan omia kanavia. Aamulehti 22.08.2004.
- Aslama, Minna (2002)
Tosi-tv:n todellinen maailma. Tiedotustutkimus 25:1, 162–170.
- HS (21.08.2004)
Kriisialueille suunniteltu tosi-tv närkästytti avustusjärjestöt. Helsingin Sanomat 21.08.2004.
- Hietala, Veijo (2000)
Tosi-tv: Neorealismia vai realismin simulaatiota? Lähikuva 4/2000, 31–38.
- Hietala, Veijo & Ari Honka-Hallila (1992)
Todellisuuden paluu televisioon. Lähikuva 1/1992, 38–46.
- Hill, Annette (2000)
Fearful and safe. Audience Response to British Reality Programming. In John Izod, Richard Kilborn & Matthew Hibberd (toim.) From Grierson to the Docu-Soap. Luton: University of Luton Press, 131–143.
- Härkönen, Seppo (2004)
Keskustelu radiojohtaja Seppo Härkösen kanssa 3.5.2004.
- Jääsaari, Johanna (2004)
YLE yleisön ehdoilla. YLE Yleisötutkimuksia 5/2004. Helsinki: Yleisradio.
- Karppinen, Kari (2004)
Vapaus, holhous ja valistus. Viestintäpolitiikan ideologisten valintojen tarkastelua. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, viestinnän laitos.
- Murray, Susan & Laurie Ouellette (toim.) (2004)
Reality TV. Remaking Television Culture. New York University Press, New York.
- Nichols, Bill (2001)
Todellisuuden ja television rajamailla. Suom. Juha Wakonen. Lähikuva 1/2001, 6–24
- Niemelä, Seppo (2004)
Ohjelmajohtaja Seppo Niemelän puhe Johanna Jääsaaren kirjan *YLE yleisön ehdoilla* julkistamistilaisuudessa Helsingissä 31.8.2004.
- Vanhatalo, Juha-Pekka (2004)
Radiokuuntelu identiteettivalintana. Suhde radioon nuorten aikuisten puheessa. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, viestinnän laitos.
- Wiklund, Markus (2004)
Puheenvuoro Viestintäalan ammattikuvat ja koulutustarpeet -seminaarissa Helsingissä 17.9.2004